

Mechanisms of Implementation of Innovative Activity in The Educational System

J. Ro'ziev,

Samarqand davlat chet tillar Instituti Tadqiqotchisi

(Tel: +99897 288-54-14)

Abstract

In this article, based on the reforms implemented in the field of education in Uzbekistan, the innovative organization of education, achieving high efficiency through it, the specific features of the introduction of innovative education, all the necessary for young people to become qualified personnel socio-philosophical analysis of the constructive essence of providing resources, satisfying the moral needs of the society, expanding its material capabilities.

Keywords: education, innovation, traditional and innovative education, educational technology, object, methodological consciousness, reason, outlook, substance.

INTRODUCTION

O'zbekistonda barqaror rivojlanish jarayonlarini yanada tezlashtirish va samarasini oshirish uchun ilg'or iqtisodiy mexanizm, zamonaviy ilmiy yo'nalishlar va innovatsion texnologiyalarni yaratuvchi kreativ yoshlar va yangicha tafakkur sohiblarini tarbiyalash davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Chunki, keng ko'lamdagi islohotlarni amalga oshirish yangicha, proektiv tafakkur tarziga bog'liq. Bu vazifalarni hal qilish yosh mutaxassislarda yangicha fikrlashni shakllantirish, mamlakatimizda jahon hamjamiyatida o'ziga munosib, salohiyatli o'rinni egallash borasida o'tkazilayotgan iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, huquqiy islohotlar fan va texnikaning innovatsion yo'nalishda rivojlanishini ta'minlash murakkablashishi mumkin. Shu sababli tadqiqotda jamiyat, inson, uning faoliyati va tafakkuriga oid zamonaviy postnokklassik xarakterdagi innovatsion g'oyalar va nazariyalar ishlab chiqildi.

"Falsafa: ensiklopedik lug'at"ida: "Innovatsiya (ing. innovationas - kiritilgan yangilik, ixtiro)-oldin mavjud bo'lmagan predmet, tuzilma, qadriyat va faoliyat metodlari maqsadida (texnologiyalari)ni yaratish, paydo bo'lgan yangiliklarni belgi, obraz va simvollarda ifodalash, ijtimoiy o'zlashtirish hamda tarqatish orqali jamiyat va inson hayotining barcha sohalariga tatbiq qilish jarayoni¹, "Bolshaya ekonomicheskaya ensiklopediya"da: "Bozorning istiqbolli talabidan kelib chiqib, ishlab chiqarishga loyihaviy, texnologik, moddiy, tashkiliy jihatlariga yangilik kiritish bilan bog'liq faoliyat², - degan ta'riflar keltirilgan bo'lsa, olimlardan I.T.Balabanov: "Innovatsiya - yangi texnika va texnologiya, mehnat, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va boshqaruv, shuningdek, nazorat, hisob-kitob, rejalashtirish uslublari, tahlil va boshqalarni tashkil etishning yangi shakllariga mablag' kiritish orqali erishilgan

¹ Фалсафа:энциклопедик луғат. -Т.: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2006.- 5.138 (344-6er)

² Большая экономическая энциклопедия. -М.: Эксмо, 2007.- С.257.

moddiylashgan natijadir"³, S.Ye.Kryuchkova: "Innovatsiya ilmiy tadqiqot faoliyatining mavjud shakl va usullarini yangilashga, ularni amalga oshirish uchun yangi maqsad va vositalar yaratishga qaratilgan paradigmalar faoliyatidir"⁴, N.A.Shermuhamedova: "Innovatsiya deb, ilmiy texnik yutuqlardan samarali foydalanishga aytiladi"⁵, - degan ta'riflarni berganlar.

Yuqorida keltirilgan barcha ta'rif va tavsiflarni umumlashtiradigan bo'lsak, innovatsiya: birinchidan, har qanday g'oyadan emas, balki eng ilg'or g'oyalardan tashkil topadigan; ikkinchidan, eng ilg'or g'oya esa fan va texnika yutuqlarida mujassamlashgan; uchinchidan, yutuqlar ilg'or texnika va texnologiya sifatida o'zini namoyon qiladigan; to'rtinchidan, jamiyat ijtimoiy hayotining turli sohalarida qo'llaniladigan, beshinchidan, qo'llaniladigan joyida yangi bir sifatli o'zgarishlarni keltirib chiqaradigan, oltinchidan, sifatli ta'lim berish tufayli yuzaga keladigan g'oya, ishlanma, vositalardan iborat faoliyat ekanligini ko'ramiz. Shu sababli mamlakatimiz milliy taraqqiyot yo'lini yangi rivojlanish bosqichiga kutarishda innovatsion faoliyat olib borishning beqiyos o'rini haqida O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev "Hammamiz yaxshi bilamiz, bugungi davr yuqori texnologiyalar, innovatsiyalar zamonidir. Dunyodagi rivojlangan mamlakatlar o'z oldiga nafaqat ko'plab mahsulotlar ishlab chiqarish va ularni bozorga olib chiqishi, balki chuqur bilim va ilmiy yutuqlarga asoslangan innovatsion iqtisodiyotga o'tish vazifasini qo'ymoqda. Ya'ni o'z iqtisodiyotini mavjud tabiiy resurslarni sarflash evaziga emas, innovatsion mahsulotlar yaratish, o'zlashtirish va ilg'or texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy qilish orqali rivojlantirish taraqqiyotning asosiy omiliga aylanmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 29 noyabrda qabul qilgan "O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligini tashkil etish to'g'risida"gi Farmoni, 2018 yil 5 mayda qabul qilingan "Faol tadbirkorlik va innovatsion faoliyatni rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yaratish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi hamda 2018 yil 7 mayda qabul qilingan "Iqtisodiyot tarmoqlari va sohalariga innovatsiyalarni joriy etish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarorlarida O'zbekiston Respublikasi innovatsion rivojlanishining asosiy yo'nalishlari etib quyidagilar: mamlakatning intellektual va texnologik salohiyatini oshirishning uzoq muddatli ssenariylari asosida, ustuvor soha va tarmoqlarni innovatsion rivojlantirishning kelajakdagi modellarini shakllantirish imkonini beradigan strategik rejalashtirish tizimini yaratish; davlat xizmatlari ko'rsatishning tartib-tamoyillarini optimallashtirish va soddalashtirishni, davlat boshqaruvi organlari faoliyatining samaradorligini oshirishni ta'minlaydigan davlat boshqaruvining innovatsion shakllarini joriy etish; hududlar ijtimoiy- iqtisodiy salohiyatining barqaror o'sishi, shuningdek, aholining hayot darajasi va farovonligi yuksalishi uchun zarur sharoitlarni ta'minlashga qodir bo'lgan fan va innovatsiya faoliyatini rivojlantirishning zamonaviy infratuzilmasini shakllantirish va boshqalar belgilangan. Ijtimoiy raqobat, ilg'or

³ Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент. - СПб: "Питер", 2000.- С.11

⁴ Крючкова С.Е. Инновация и их роль в современном мире / Синергетика нелинейность глобализм монография. М.: Изд-во МГТУ «Станкин», 2012г С.57.

⁵ Шермухамедова. Илмий тадқиқот методологияси. Дарслик.- Т.: "Fan va texnologiya".2014.-Б.174.

g'oyalarga ehtiyoj, davlat va inson manfaatlarini uyg'unligini ta'minlash ta'lim sohasini muhim qonuniyatlari sifatida amal qiladi.

Innovatsion talim bu ta'lim-tarbiya berish va olish sub'ektlarining tizimlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarini o'zlashtirish borasida eng yangi g'oyalarning fan va texnika yutuqlarida mujassamlashtirilgan, ilg'or texnika va texnologiya sifatida o'zini namoyon qilgan, o'qitish va o'rgatishda yangi sifatli o'zgartirishni keltirib chiqaradigan vositalardan foydalanish orqali muayyan natijalarga erishishini ta'minlaydigan uzluksiz kechadigan jarayonlardan tashkil topgan bir yaxlit tizimdir. Innovatsion ta'limning mamlakatimiz ta'lim tizimidagi jarayonlarining shakllanishi va kechishini quyidagi bosqichlarga: "birinchisi - bu yangi eng ilg'or g'oyaning vujudga kelishi va shu asosda yangiliklarni yaratish konsepsiyasining paydo bo'lishi; ikkinchisi- yangilik yaratish konsepsiyasi asosida ixtiro qilish ya'ni, yangilikni yaratish; uchinchi - yaratilgan yangilikni amalda qo'llay bilish; to'rtinchisi yangilikni keng tatbiq qilish, beshinchisi yangilikni hukmronlik qilishi; oltinchisi yangilikni navbatdagi muqobilini paydo bo'lishi"⁶; yettinchi – mavjud yangilikning pirovardida eskilikka aylanishi, muqobil yangilikning innovatsion ob'ektni bir sifatli bosqichdan ikkinchi yuqoriroq sifatli bosqichga o'tishini ta'minlashi kabilarga ajratish mumkin.

Ta'lim tizimida innovatsion ta'limni joriy etishning o'ziga xos xususiyatlari mavjuddir. Masalan, oliy ta'lim tizimida bularga: a) oliy ta'lim kontingenti savodxonlik darajasining boshqalarga qaraganda yuqoriligi ya'ni, ularning asosiy qismi dunyoviy ilmlarni puxta egallagan professor-o'qituvchilar hamda muayyan ilmiy falsafiy dunyoqarashga ega bo'lgan talabalar tashkil qilishi; b) oliy ta'limda ta'lim va tarbiya hamda ilmiy ijod va ilmiy tadqiqotlarning dialektik tarzda uyg'unlashib ketganligi; v) moddiy texnika bazasi va ilmiy salohiyatning kuchliligi va keng qamrovliligi; g) yetakchi olimlar tomonidan shakllantirilgan ilmiy maktablarning vorisilik an'analari mos ravishda faoliyat olib borishi; d) har bir yangi g'oya, ilmiy kashfiyot, ixtiro, amaliy ishlanma va xokazolarning qanchalik jamiyat hayotida o'rni va umri borligini aniqlab beruvchi ilmiy ekspertlarning faoliyat olib borishi; g) oliy o'quv yurtlari o'rtasida ilmiy hamkorlikning yo'lga quyilganligi; ye) xorijiy mamlakat oliy o'quv yurtlari bilan o'quv va ilmiy tadqiqot ishlarini tashkil etish bo'yicha tajriba almashishning tashkil etilganligi; 2) zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini voqelikka aylantirishda professor-o'qituvchilarning kasbiy-innovatsion kompetentlik darajalarining borligi kabilarda kiradi va ularni innovatsion faoliyat yuritishda hisobga olish zarur bo'ladi.

Ta'lim jarayoniga ta'sir qiluvchi omillar haqida tadqiqotchilarning yondashuvlarni tahlil qiladigan bo'lsak, bir qator xorijiy olimlar Georgina Hutchinson, Emily Laurie, Chris Yiular masalaga makon nuqtai nazardan yondashib, ta'limda innovatsion jarayonga ta'sir etuvchi omillarni global, makro, mikro darajaga bo'lishadi va shunga asoslanib omillarni tahlil qilishadi⁷.

Global omillarga quyidagilar kiradi: bilimlarni samarali uzatish, tajriba almashish va yangiliklarni takrorlashga hissa qo'shadigan innovatsion loyihalarni amalga oshirish doirasida

⁶ Азизходжаева Н.Н. Педагогик технологиялар ва педагогик маҳорат.-Т.: "Молия",2006.-Б.19.

⁷<https://institute.global/policy/technology-and-innovation-global-education-systems>

jahon hamjamiyati bilan aloqa o'rnatish. Bunda makon nuqtai nazardan jahon hamjamiyati sub'ekti inobatga olinib global omil sifatida e'tirof etilgan.

Makro va mikro darajadagi omillar innovatsion loyihalarni amalga oshirish muvaffaqiyatini belgilaydi. Davlat va mahalliy hokimiyat organlarining asosiy vazifasi – bu innovatsion sohaga investitsiyalar oqimini kuchaytirish orqali u uchun qulay sharoitlarni vujudga keltirish hisoblanadi. Makro darajada innovatsion faoliyatni rivojlantirish butun mamlakat ta'lim tizimi bilan birga hududlardagi ta'limni rivojlantirish nuqtalarini tashkil etadigan samarali mintaqaviy tizimlarni rivojlantirish orqali sodir bo'ladi. Ularning fikricha, mintaqaviy darajada ta'lim tizimidagi innovatsiyalarni rivojlantirishga to'sqinlik qiladigan quyidagi omillar mavjud bo'ladi: ilmiy izlanishlar va texnologik rivojlanishni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning pastligi, yosh olimlarni yetalicha qo'llab-quvvatlamaslik, kichik korxonalarining huquqiy himoyasi sustligi, shuningdek, innovatsion faoliyatni axborot bilan ta'minlashning sustligi.

Innovatsion faoliyatni mamlakatni har tomonlama rivojlantirishning zamonaviy konseptual asosi sifatida quyidagi yo'nalishlar bo'yicha, ya'ni:

a) birinchi konseptual yo'nalish yaratuvchilari: iqtidorli shaxslar, ilmiy xodimlar, tajribali amaliyotchilar, maxsus ixtirochilar; b) ikkinchi konseptual yo'nalish - raqobatbardoshlik omili: tovarlarni, texnika va texnologiyalarni, boshqarishni takomillashtirish; v) uchinchi konseptual yo'nalish - manfaatdorlikni ifodalash: mulkdor (investor)lar, ixtirochilar, shaxs, jamiyat, mehnat jamoalari, davlat manfaatini ifoda etuvchi; g) to'rtinchi konseptual yo'nalish amaliyotga joriy qilish: amaliyotga joriy qilingan innovatsiya, amaliyotga joriy qilinishi ko'zda tutilgan; d) beshinchi konseptual yo'nalish - iqtisodiy mazmuni: ishlab chiqarishga, taqsimotga, ayirboshlashga, iste'molga; oltinchi konseptual yo'nalish - tarmoqlar: sanoatga, qishloq xo'jaligi, savdo, moliyaga; g) yettinchi konseptual yo'nalish muddatli; vaqt: qisqa, mavsumiy, uzoq j) sakkizinchi konseptual yo'nalish - ijtimoiy soha: ta'lim, ilm-fan, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport; 3) to'qqizinchi konseptual yo'nalish - mamlakatning mudofaa sohasini: yangi qurol-yaroqlarni ixtiro qilish, harbiy sanoat majmuasini yaratish va shu kabilarni rivojlantirishga qaratilgan innovatsiyalarga ajratish mumkin.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, ta'limda innovatsion faoliyat birinchidan, jamiyat va uning har bir a'zosining ta'lim olishga bo'lgan ehtiyojlarini qondiruvchi, ikkinchidan, fuqarolar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni bir konsensus keltirish orqali jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi, uchinchidan, odamlar o'rtasida intellektual farqni stratifikatsiyalovchi; to'rtinchidan, insonning savodxonlik darajasini shakllantiruvchi, rivojlantiruvchi, shu asosda ta'lim sifatini oshiruvchi omil sifatida konseptuallik ahamiyatiga ega bo'lgan qadriyatli fenomen hisoblanadi.

